

Ordu Yason Burnu ve Kilisesi

Hasan BUYRUK*

ÖZ

Yason Burnu, Fatsa ve Bolaman'ın kurulu olduğu körfezin doğu ucunda yer almaktadır. Yerleşimin antik dönemdeki ismi "İasonia Akte"dir. Sinop'un doğusundaki Türk kıyılarının en büyüğü Yason Burnu'dur. 14 km uzunluğundaki alanda denize doğru üç uzantı bulunmaktadır. Bunlar; doğuda Çam Burnu, ortada Çapraz Burnu ve batıda Yason Burnu şeklinde sıralanmaktadır. Ünlü coğrafyacı Strabon'un "Geographika"sında Samsun (Amisos)'dan sonra kıyı boyunca gidildiğinde ilk önce Haraklia Burnuna, ondan sonra da Iasionion denen başka bir buruna geliniyor dediği yerdir Yason. Tarihte; M.Ö. 1700-1200 yılları arasında Hitit, M.Ö. 1200—670 yılları arasında Frig, M.Ö. 670-546 yılları arasında Kimmer, M.S. 64 yılında Roma, M.S. 395 yılından sonra Bizans, M.S. 1204-1461 yıllarında Pontus Rum İmparatorluğu, M.S. 1461 tarihinden sonra da Türk topraklarına katılan Yason, Günümüzde Ordu ili Perşembe İlçesi, Çaytepe Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır.

Yason Burnu oldukça geniş ve düz bir araziye sahiptir. Günümüze ulaşan izler burun üzerinde birçok yapı kalıntısının bulunduğu işaret etmektedir. Burun üzerinde ayakta olan yapılar, 1868 yılında yaptırılan ve 2004 yılında restore edilen kilise ile güney doğusunda yer alan, manastıra ait olduğu düşünülen bir yapı kalıntısıdır. Tarihi kaynaklardan ve elde edilen bulgulardan hareketle, Antik dönemden başlayıp terk edildiği döneme kadar "Yason Burnu"nun kutsal alan olarak kullanıldığı ve buraya bir iskelenin yanında döneminin inançları gereğince çeşitli binaların yapıldığı, törenler düzenlendiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada Yason Burnu'nun coğrafi konumu, tarihçesi, efsanesi ele alınarak, üzerinde bulunan kilise detaylı olarak tanıtılıp, tespit edilebilen diğer yapılar hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ordu, Yason Burnu, Kilise. Efsane, Mimari Kalıntılar

Cape Jason and The Church On It

Hasan Buyruk*

ABSTRACT

Cape Jason is located at the eastern end of the bay on which Fatsa and Bolaman were founded. The settlement was called "Iasonia Akte" in the ancient times. It is the largest cape on the Turkish coasts east of Sinop. There are three extensions to the sea in an area of 14 km. These are Cape Çam in the East, Cape Çapraz in the middle, and Cape Jason in the west. The famous geographer Strabon in his "Geographika" refers to Cape Jason as, "When you go along the coast after Samsun (Amisos), you will come to Cape Haraklia first and then to another place called Iasionion." Cape Jason was a territory of Hittites between 1700 and 1200 BC; of Phrygians between 1200 and 670 BC, and of Cimmerians between 670 and 546 BC. It became a land of Roman Empire in 64 AD and of Byzantium Empire in 395 AD. Between 1204 and 1461 AD it was a possession of Pontus Empire. Cape Jason was added to the Turkish lands in 1461. It is located within the borders of the Çaytepe Village of Perşembe District of Ordu Province.

Cape Jason's land is wide and flat. The existing traces indicate that there are many building remains on the cape. The standing buildings on the cape are a church built in 1868 and restored in 2004, and a building remains, supposedly of a monastery, located in the south-east. Depending on the historical sources, it is thought that, Cape Jason was used as a sanctuary from the ancient period until its abandonment and ceremonies were organized according to the beliefs of the period, and various buildings, including a pier, were built on it.

This study aims to discuss the geographical location, history and legend of Cape Jason and introduces the church on it in detail, and other structures that can be determined.

Keywords: Ordu, Cape Jason, Church, Myth, Architectural Patterns

TARİHÇE:

Hitit yazıtlarına göre Kaşkalar'ın ülkesi Ordu, M.Ö. 2000-1200 yılları arasında Hitit hâkimiyeti altındaydı (Dizman,2008: 234-Dönmez,2000: 333). Ordu ve yöresine; M.Ö. 1200—670 yılları arasında Frigler, M.Ö. 670-546 yılları arasında ise Kimmerler hâkim olmuşlardır (Baş, 2014: 24,28-29). Bölgede yaşayan halklar hakkında bilgi veren Yunan asıllı Ksenophon, bölgede M.Ö. 400 yılında Kolhlar, Driller, Mosinoikler, Halibler ve Tibarenler gibi Yunan asıllı olmayan yerli halklardan bahsetmektedir (Ksenophon, 2010: 135-187). Strabon'da bölgede değişik dil konuşan birçok kavim ismi vermektedir (Strabon, 2015: 26-28). Ayrıca Pers Satraplığı ve Pontus Krallığı döneminde bölgede yaşayan haklar çeşitli kaynaklarda Terme Çayının doğusunda Pariyadres ve Skidise kabileleri olarak geçmektedir (Erdoğan, 2005: 23).

Ordu ve yöresi Büyük İskender zamanında M.Ö. 334 yılında Makedonya Krallığı'na bağlanmıştır. Büyük İskender'in M.Ö. 323 yılında ölümünden sonra İskender'in halefleri arasındaki iktidar mücadelesinden faydalanan İran asıllı Mithridates Ktistes M.Ö. 281 yılından önce Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Pontus Krallığı'nı kurmuştur (Baş, 2014: 44) I. Pontus Krallığı yaklaşık olarak 350 yıl hüküm sürmüştür. Ordu (Pharnakeia) M.Ö. 71 yılında Luculus, M.Ö. 64 yılında da Pompeius tarafından fethedilmiştir. Bu fetihlere rağmen Roma yönetimine ancak M.S. 64 yılında geçmiştir. Ordu ve yöresi, M.S. 64 yılından Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölündüğü tarih olan M.S. 395 yılına kadar Roma hâkimiyeti altında kaldıktan sonra, M.S. 395 yılından sonra Doğu Roma yani Bizans topraklarına dâhil olmuştur. Yörede Hıristiyanlık bu tarihlerden önce 324 yılından itibaren yayılmaya başlamıştır (Yediyıldız, 2000: 36). IV. Haçlı seferi sırasında İstanbul'un işgali sürecinde (1204-1261) Haçlıların önünden kaçan Komnenos Hanedanı mensupları tarafından kurulan II. Pontus Krallığı Ordu ve yöresinde hüküm sürmeye başlamıştır. Trabzon Rum Devleti'ne 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet son vererek Ordu ve yöresi Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dâhil edilmiştir (Baş, 2014: 52).

Tüm Osmanlı ülkesinde olduğu gibi Ordu bölgesinde de Hıristiyanlara ait ibadethanelerin yapılmasına özellikle Islahat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra hız verilmiştir. Bilindiği üzere Islahat Fermanı 18 Şubat 1856 tarihinde, Bab-ı Ali'de tüm bakanlar, yüksek memurlar, Şeyhülislam, Patrikler, Hahambaşı ve çeşitli cemaatlerin ileri gelenlerinin hazır buldukları bir toplantıda okunarak ilan edildi. Islahat Fermanı'na göre; gayrimüslimlere ait ibadethanelerin, mezarlıkların, okul ve hastanelerin tamiri ya da yeniden tesisi hususunda serbestlik getirilmiştir. Yason Burnu ve yakın bölgelerde Islahat Fermanı'ndan sonra ciddi Hıristiyan yerleşimleri oluşmaya başlamıştır.

KONUMU:

Yason Burnu, Fatsa ve Bolaman'ın kurulu olduğu körfezin doğu ucunda Ordu ili Perşembe İlçesi, Çaytepe Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Samsun'dan Ordu'ya doğru gidildiğinde: Perşembe-Sahil Yolu güzergâhı izlenerek, Ordu'ya 30 km. mesafede Çaytepe Köyü sınırları içerisinde oldukça geniş ve düz bir araziye sahip, Yason yarımadasına ulaşılır. Ordu'dan Samsun İstikametine doğru gidildiğinde, Ordu merkez Altınordu ilçesi geçildikten sonra Kumbaşı mevkiinde, Sahil Yolu-Perşembe güzergâhı izlenerek, Çaka-Beyazkum plajı geçildikten sonra Yason Burnu yolun sağ tarafında yer alır. Ana yoldan Yason Burnu'nun mesafesi yaklaşık 800 m., kilisenin ana yola mesafesi ise 520 m.'dir. Yason Burnu'nun genişliği en uzun yerde 610 m. en dar yerde ise 30 m.'dir. Bu ölçü en uç kayalıklarda 20 m.'ye kadar inmektedir. Yarımada'nın hemen 300 metre batısında bir de Yalancı Yason (Sülü Burnu) denilen yer vardır, burası çok güzel ve tertemiz bir kıyıya sahiptir.

YAZILI KAYNAKLARDA YASON BURNU:

YASON EFSANESİ;

Yason, bir efsane prensin adıdır. M.Ö.4. yüzyılda Eski Yunan ülkesinde yaşayan Yason (İason) adındaki delikanlı Argo adı verilen bir gemi yaptırmış ve yanına 50 savaşçı alarak, o zaman bilinen dünyanın ucunda yer alan Kolhis diyarına doğru yola çıkmış. Efsanevi Kolhis diyarı, Gürcistan'ın batısının büyük bölümü ile Karadeniz kıyısı boyunca Kafkaslardan Trabzon'a uzanan yerlere denk düşmektedir. Kolhis'te hiç uyumayan bir yılanın başını beklediği ve bir meşe ağacına asılı bir altın post varmış. Adlarını bindikleri tekneden alan Argonotlar bunu ne pahasına olursa olsun Kolhis Kralı Aietes'in elinden almaya ant içmişler. Altın Post'u almak için içilen antlar, adak edilen hayvanlar ve insanların hayatına mal olan büyüler, böylece Altın Post efsanesi dünyanın en ünlü efsanelerinden biri haline gelmiş.

Iason önderliğindeki Argo Gemisi yolcularının öyküsünü, Rodoslu Apollonios, Argonautika'sında anlatır. Ona bakılırsa Samsun, Ordu yöresinde kıyıya yakın giderek yol alan Argo gemisi yolcuları, Giresun önündeki adacığa (Ares Adası) kadar yolculuğa ara verip karaya çıkmış değillerdir. Hal böyle iken Ünye-Ordu arasında Karadeniz'e uzanan burun nedense sanki Jason buraya uğramış gibi, ilkçağda Jason (İason=Yason) Burnu diye anılıyordu. Jason Akte adını ilk kullanan Xenophon'dur. Yason Burnu üzerinde kent, kentçik, kale kalıntısı yoktur. Yalnız bir kilisenin yıkıntıları vardır.(Umar,2000: 99)

Ksenophon M.Ö.400 yılında "Onbinlerin Dönüşü"(Anabasis) adıyla kaleme aldığı 6. kitap'ta; Kotyoradan gemilerle Herekly'a giden Helenlerin yolculuk sırasında Yason Burnunu gördüklerini yazmaktadır;

"Ertesi gün Helenler gemi ile buradan yola çıktılar ve uygun bir rüzgarla iki gün kara boyunca ilerlediler. Bu yolculuk sırasında Argo'nun yavaşmış olduğu söylenen İason Burnunu ve aşağıda yazılı ırmakların ağızlarını gördüler.... bütün bunların önünden geçtikten sonra Herakly'a vardılar."(Ksenophon, 2010: 166)

Bu satırlar da gösteriyor ki Argo Gemisinin Yason Burnuna yavaşmış olduğunun M.Ö.400 yılından beri bilindiğidir.

Amasyalı Strabon M.Ö.7 yılı veya M.S. 18 yılında yazdığı "Coğrafya" adlı çalışmasında Amisos olarak adı geçen Samsun'dan sonra kıyı boyunca gidildiğinde ilk önce Harakly Burnuna, ondan sonra da Iasonion (Yason) denen başka bir buruna gelindiğini anlatmaktadır.(Strabon,28) Yason Burnu'nda yaşanan bir tarihi olay da Trabzon Rum Krallığı'nın Saray tarihçisi Panaret'in Kroniğinde anlatılmaktadır. Trabzon Rum Devleti'nin kralı 3. Aleksios Komnenos (1349-1390) döneminde yaşayan papaz Michael Panaretos, yaşadığı dönemde tanık olduğu önemli olayları yazıya geçirmiştir. Bu bilgiler Panaretos'un Kroniği olarak kayıtlara geçmiştir ve el yazma hali Venedik'te bulunmaktadır. Panaretos'un Kroniğinde yer alan Yason Burnuyla ilgili kayıt şöyledir: "19 Aralık,indikt 6865 (1356/"1357) tarihinde İmparator (III.Aleksios) ile birlikte Limni'ye doğru hareket ettik. Kerasunt'ta Milat Bayramı törenini ve Iason'da İsa Peygamber'in doğuşuyla ilgili töreni kayıt etmeliyiz. O sırada 14 Türk idam edildi. Oradan Limni'ye geldik ve geri döndük."(Ahanov, 2004: 78).

17. yy'da Karadeniz Bölgesi'ni gezen Evliya Çelebi, Samsun'dan Giresun'a giderken gördüğü yerlerden olan Yason Burnu ile ilgili şu bilgileri vermektedir. "İstefani Burnu: Denize on mil çıkmış bir sivri burundur. Dağlarında bayındır ve şenlikli Rûm köyleri vardır. Bu da Canik Sancağı'na bağlı verimli köylerdir. Bu burnu geçip...."(Evliya Çelebi,2008: 94)

¹ Canik Sancağı; XV. ve XVI. yüzyıllarda Osmanlı döneminde, Orta Karadeniz Bölgesi'nde, sınırları Bafra'nın batısından başlayıp, Samsun Merkez, Kavak, Şalpazarı, Terme, Çarşamba, Ünye, Fatsa ve Perşembe'yi içine alan Bolaman Irmağı'na kadar uzanan bölgenin adıdır.

1817 yılında, Venedik Mekhitarist Manastırı'nda yetişen âlim rahiplerden, 1777-Trabzon doğumlu Per Minas Bijişkyan yerlisi olduğu Karadeniz mıntıkasında 1817-1819 yıllarında Vikerlik² görevi nedeniyle, Karadeniz'in kuzey ve güneyini adım adım dolaşmıştır. Bu seyahati sırasında mesafeleri ölçmüş, kitabeleri ve kiliselerde bulunan el yazmalarını incelemiş, izlenimlerini ve çalışmalarını "Pontos Tarihi, Tarihin Horona Durduğu Yer Karadeniz " isimli kitapta toplamıştır.

P.Minas Bijişkyan, eserinde Yason Burnundan şu şekilde söz etmektedir;

"Yason (eski adı YOSON) burnu Fatsa'ya onsekiz mil mesafededir. Bu burnun önü taşlık olmakla beraber gemiler durabilir. Bu ad Argonotlarla beraber burada duraklayan Yason'dan kalmıştır. Burnun alt tarafında Panaya adında eski bir manastır veya kilise gördük. Dağın üzerinde de Hoyrat Kalesi denilen eski bir kale vardır. Vona Yason'a dokuz mil mesafede ayrı bir burnu ile iyi bir limandır"(Bijişkyan,1998:76-77)

Yason ile ilgili bilgi veren seyyahlardan biri de 1805 yılında İngiltere'de doğan William John Hamilton'dur.

Hoynat Kalesi'nden 15 stadium uzaklıktaki Yason Burnu'na geldiklerinde gemiciler Hamilton'a manastır dedikleri büyük bir yapıyı gösterirler. Ancak Hamilton'a göre bu bir manastır değil, bir zamanlar yan yana birkaç binanın iliştilmiş olduğu bir Yunan kilisesidir (Hamilton,2013: 206).

Ünlü bilim adamı New York Üniversitesi fizik doktoralı John Freely, tüm Türkiye'yi dolaşarak hazırladığı 5 ciltlik "Türkiye Uygarlıkları Rehberi" isimli çalışmasının 2. Cildi olan "Marmara Etrafında-Karadeniz Kıyısı kitabında ziyaret ettiği Yason Burnu ve burada yaşayan halk ile ilgili oldukça ilginç bilgiler aktarmaktadır.

"Fatsa ve Bolamon'un kurulu olduğu körfezin doğu ucundaki buruna, Yasun Burnu denir, antik dönemde İasonia Akte diye bilinirdi. Sinop'un doğusundaki Türk kıyılarının en büyük burnudur bu, 14 kilometre uzunluğundadır ve üç uzantısı vardır: batıda Yasun Burnu, doğuda Çam Burnu ve ortada Çapraz Burnu. Çam Burnu antik zamanlarda Genetes Akroterion diye bilinirmiş, burada Genetes adında bir halk yaşarmış, bu burna Genetes Zeus'una adanmış bir tapınak yapmışlar. Apollonos, "Argonautika"nın II. kitabında bu burundan söz eder, burnun gerisindeki dağlık bölgede yaşayan ilkel insanlar olan Tibarenos ve Mossynoikos halklarının tuhaf adetlerini anlatır" (Freely, 2008: 116). Freely, bu adetleri ise Apollonios'tan şu şekilde aktarır. "...Argonuatlar Genetes Zeus'un burnunu dolanıp Tibareni ülkesi kıyılarından güven içinde geçtiler. Burada, bir kadın doğum yaparken kocası yorgan döşek yatar. Adam, başı sarılı, inleyerek yatakta yatarken karısı onu şefkatli bir ihtimamla besler. Hatta doğum için banyo bile hazırlar.

Ertesi gün Kutsal Dağ ve Mossynoikos'ların, mossyn'lerinde, yani isimlerini aldıkları tahta evlerinde, yaşadığı dağlık bölgenin kıyısından geçtiler. Bu insanların kendilerine göre doğruluk ve uygunluk kavramları vardır. Bizim kasabada ya da pazarda alenen yaptıklarımızı evlerinde gizlice yapar; bizim evlerimizde mahremiyet içinde yaptıklarımızı açıkta sokaklarda yaparlar ve kimse bunu garipsemez. Cinsellik bile bu halkın yüzünü kızartmaz. Tam aksine, çayırlardaki domuzlar gibi, yerlerde müstehcen ilişkiye girerler, başkalarının varlığından da hiç etkilenmezler" (Freely, 2008: 117).

² Yerel, Latin Katolik dinsel hiyerarşinin başında bulunan kişi.

YASON KİLİSESİ

Ordu ili Perşembe İlçesi, Çaytepe Köyü sınırları içerisinde yer alan kilise Yason Burnu olarak bilinen yarım adanın üzerinde yer almaktadır (Resim:1). Günümüzde kilise üzerinde herhangi bir yazıt bulunmamaktadır. Ancak çatı seviyesinin altında bir yazıt olduğu bu yazıtta 1868 tarihi kayıtlı olduğu belirtilmektedir (Okuyucu, 2009: 352). Kiliseyi yaptıran ile yapı ustaları hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Doğu batı doğrultusunda inşa edilen kilise, 7.30 x 14.20 m. ölçülerinde, kubbeli bazilikal tarzda inşa edilmiştir (Çizim:1). Üç nefli olarak ele alınan kilisenin orta nefi daha geniş ve yüksek tutulmuştur. Yan nefler orta nefe oranla oldukça küçük tutulmuştur. Kiliseye giriş sağlayan iki kapı bulunmaktadır. Bunlardan birisi batı duvarında, diğeri ise güney duvarında yer almaktadır. Batı taraftaki kapı ana giriş olarak değerlendirilmiştir. Kilisede nartex uygulaması yoktur. Kapılardan doğrudan ana mekâna girilmektedir.

BATI CEPHESİ: Kilisenin ana giriş kapısı batı cephesinin ortasında yer almaktadır (Resim:2). Kapı dikdörtgen forumlu ve lentoludur. Giriş kapısını üç yönden bir kabartma süsleme kuşağı dolanmaktadır. Yer yer tahrip olmuş bu süsleme kuşağı, yarım yuvarlağa yakın bir dış sırası şeklinde düzenlenmiştir. Lentonun ve bu süslemenin üzerinde dikdörtgen bir alan oluşturulmuştur. Bu alanın ortasında sekizgen forumlu içi boş bir çerçeve yer almaktadır. Çerçevenin iki yanında, kabartma olarak işlenmiş birer balık figürü yer almaktadır. Balıkların başlarının ortası çok kollu yıldız şeklinde düzenlenerek stilize edilmiştir. Balıkları kuyruklarının bittiği yerde ise içleri boş birer kartuş yerleştirilmiştir. Çerçevenin en dışında yer alan bu kartuşların kısa kenarları yarım yuvarlak, uzun kenarları ise düzdür. Bu süslemelerin üstünde ise giriş kapısını en dıştan saran, iç bükey dış bükey silmelerden oluşan bir çerçeve dolanmaktadır. Kademeli olarak genişleyen iki sıra halindeki bu silmeler. Kapıyı üç yönden dolanmaktadır. Silmelerin hemen üst tarafında dikdörtgen bir çerçeve yerleştirilmiştir. Çerçevenin içi geometrik motiflerle doldurulmuştur. Bu süslemeler, ince ve düzgün taşların oluşturduğu, ortada üçgen, yanlarda ise baklava dilimleri oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir. Üst tarafta kırma çatının ortasına denk gelen yede; üzeri kabartma şeklinde bir sıra damla motifi ile süslenmiş bir taş şeridin altında, oval forumlu bir pencere bulunmaktadır. Damla motif ile pencere arasında yer alan, dikdörtgen taşın olduğu yerde kilisenin kitabesi yer almaktaydı. Günümüzde burası boştur. Pencere kare bir çerçeve içerisine alınmıştır. Çerçevenin köşelerine birer kılıç motifi yerleştirilmiştir. Kılıçların, kabzaları üst tarafta, sivri uçları ise kıvrımlı şekilde alt köşelerde yer almaktadır. Pencerenin içi, dört yönden geçmeli oval bir çerçeve şeklinde düzenlenmiş renkli camlıdır. Buradaki bitki motifi beyaz zemin üzerinde kahverengi, mavi ve yeşil renkler kullanılarak oluşturulmuştur.

GÜNEY CEPHESİ: Güney cephede üç pencere bir kapı yer almaktadır. Pencere; dikdörtgen formu ve lentolu olarak yapılmışlardır. Mazgal tarzda yapılan pencereler, yuvarlak kemerli alınlıklara sahiptirler. Pencere alınlık ve çerçeveleri restorasyon sonucu yenilenmiştir. Güney cephede yapı boyunca uzanan plasterlere yer verilmiştir. Kilisedeki ikinci kapı plasterin hemen yanına açılmıştır. Ana girişten daha küçük olan kapı, dikdörtgen forumlu ve lentoludur. Lentonun üzerindeki yuvarlak alınlıkta kabartma olarak işlenmiş bir haç motifi yer almaktadır. Latin haç şeklinde işlenen kabartmanın alt tarafı tahrip olmuştur. Kapının alınlık kemeriyle iç tarafı büyük oranda yenilenmiştir (Resim:3).

Kuzey Cephesi: kilisenin kuzey cephesi güneyin tekrarı şeklindedir. Ancak kuzey duvarında kapı yoktur. Kuzey cephede üç pencere bulunmaktadır. Güney cepheyi tekrarlayan Pencere; dikdörtgen formu ve lentolu olarak yapılmışlardır. Mazgal tarzda yapılan pencereler, yuvarlak kemerli alınlıklara sahiptirler. Pencere alınlık ve çerçeveleri restorasyon sonucu yenilenmiştir. Kuzey cephede yapı boyunca uzanan plasterlere yer verilmiştir (Resim:4).

DOĞU CEPHESİ: kilisenin doğusunda üç apsis bulunmaktadır. İçten yarım yuvarlak olan apsisler dıştan farklılıklar göstermektedir. Daha büyük tutulan orta apsis dıştan beş köşeli olarak inşa edilmişken, daha küçük tutulan yan apsisler üç köşeli olarak inşa edilmişlerdir. Bunlardan güney apsisin kuzey apsisten daha geniş olduğu gözlenmektedir. Her üç apside de birer pencere bulunmaktadır. Ana apsis penceresi, dikdörtgen forumlu ve mazgal penceredir. Lentolu pencere yuvarlak kemerli bir alınlıkla sonlanmaktadır. İki yanda ise konsollar üzerinde devam eden plaster şeklindeki sövelerle sonlanmaktadır. Yan apsisler üzerinde ise dikdörtgen forumlu küçük mazgal pencereler mevcuttur. Yapılan restorasyonda; ana apsisin güney sövesi ile yan apsislerin çerçeveleri tamamen yenilenmiştir. Her üç apsisi de saçak altında silmeler dolanmaktadır. Silmeler üzerinden devam eden ve çatıda üçgen alınlıkla sonlanan duvar üzerinde üç pencere görülmektedir. Orta nefe bakan pencere batı cephedeki gibi elips şeklinde yapılmışken, yan apsis üzerindeki pencereler, kuzey ve güneye bakan damla şekline dizayn edilmiştir. Pencerelerin içerileri renkli camlıdır ve üzerlerinde birer çiçek motifi bulunmaktadır (Resim:5).

KİLİSENİN ÜST ÖRTÜSÜ: kilisenin üstünde naos mekânını örten yuvarlak kasnaklı bir kubbe yer almaktadır. Kubbe, 2004 restorasyonunda tamamıyla yenilenmiştir. Fazla yükseltilmeyen kasnak üzerinde herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Kasnak üzerinde pencere bulunmayışı sık rastlanan bir durum değildir. Restorasyon sırasında değişikliğe uğradığı fikirlerine rağmen, kilisenin 1970'li yıllarda çekilen ve kubbesi sağlam olarak görülen fotoğraflarında da kasnakta pencere görülmemektedir (Çebi, 1973: 25). Diğer taraflar ise taş kaplama şeklinde kırma çatı ile örtülmüştür. Kilisenin bütün cephelerini çatı hizası altından iç bükey ve düz silme şeklinde saçak kornişi dolanmaktadır.

İÇ MEKÂN: kilisenin iç mekânı iki sıra üç sütun ve doğu kısmında yer alan iki paye ile üç bölümlü olarak düzenlenmiştir. Orta nef yan neflerden daha geniş tutulmuştur. Naos mekânı kubbe ile örtülüyken yan nefler batı-doğu doğrultusunda beşik tonozlarla örtülmüştür. Sütun ve plasterlerin aralarına yerleştirilen metal gergiler restorasyon sonrası yenilenmiştir. Sütunlar yekpare taştan yapılmış olup alt tarafta kare altlıklara oturmaktadırlar. Sütunlar üst tarafta yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmışlardır. Sütun başlıkları küpe benzer yastık şeklinde yapılmıştır. Başlıklar sade tutulmuş, silmeler dışında herhangi bir süs unsuru barındırmazlar (Resim:6).

Doğuda içten yarım yuvarlak sonlanan apsislerden; ana apsisin kuzey duvarında iki niş yer almaktadır. Yuvarlak kemerli bu nişler farklı ebatlarda yapılmıştır. Kuzey apsisin yine kuzey duvarında üçgen alınlıklı bir niş yer almaktadır. Cephelerde dikdörtgen formlu olan pencereler, iç mekâna yuvarlak kemerlerle açılmaktadırlar. Apsislerin önünde yer alan bema bölümü zeminden yükseltilerek vurgulanmıştır.

SÜSLEME: kilisenin iç mekânında mozaik veya fresko tekniğinde herhangi bir süslemesi yoktur. Yine cephe unsurlarında görülen süslemeler genel tanımlama içerisinde değerlendirilmiştir.

MALZEME VE TEKNİK: kilisede kullanılan malzeme düzgün kesme taş malzemedir. Duvarlar harçlı dolgu şeklindedir. Dış duvarlarda birkaç noktada görülen yazıtlı taşların, kilisenin civarında bulunan mezarlardan alınmış mezar taşları olduğu düşünülmektedir. Zira bu taşlar üzerinde şahıs isimleri okunmaktadır.

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

Çok eski dönemlerden beri Karadeniz Bölgesi ve Kafkasların, başta altın ve gümüş olmak üzere değerli madenler açısından oldukça zengin olduğu bilinmektedir. Üstelik mitoloji yazarlarınca "Avrupa'nın ilk büyük gezgini" olarak gösterilen Yason'un bu yolculuğa çıkışından önceki olayların yani efsanenin başlangıcı, ülkede büyük bir kıtlığın olmasıyla ilintilidir. Söylence adı geçen Kolkhis, (Çoğu zaman Gürcistan'la özdeş olarak kullanılsa da) bugünkü Batum kentinin

doğusunda Phasis (Pasinsu) nehrinin yakınındadır.

İlk çağlarda. Karadeniz'de Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Bayburt yöresi bakır, kurşun altın, gümüş ve demir madenlerinin öne çıktığı madenler ülkesi olarak adlandırılmıştır. Buna göre Argonotların uğradıkları limanlarda yöredeki madenler ve diğer zenginliklerle de ilgilenmiş olmaları kaçınılmazdır. Yine Perşembe yakınındaki büyük Yason burnunun elverişli koylarından sonra uğradıkları, Aretias adıyla bilinen Giresun Adası, Trabzon ve Batum yakınındaki Gönye çok eski dönemlerden beri üzerinde yerleşim olan, yaşama elverişli özellikleri bulunan noktalar. Ege'den gelen denizcilerin daha sonra bu noktalarda koloniler kurması da rastlantı değil, yörenin ticaret yapmaya elverişli zenginliklerinin keşfiyle alakalı olarak değerlendirilmesi kanısındayız.

Orta Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Yason Burnu, oldukça geniş bir alana sahiptir. Adı efsaneyle özdeşleşen bu alanın Antik dönemde boş bırakılması düşünülemez. Zira Günümüze ulaşan izler burun üzerinde birçok yapı kalıntısının bulunduğunu işaret etmektedir. Temel seviyesinde takip edilebilen bu yapılar araştırmaya muhtaçtır. Burun üzerinde ayakta olan yapılardan kilise, 1868 yılında inşa, 2004 yılında da restore edilerek günümüze ulaşmıştır. Kilisenin güney doğusunda yer alan kalıntı, manastıra ait olduğu düşünülen bir yapıya ait olmalıydı.

Yason Burnu'na yakın bölgelerde Islahat Fermanı'ndan sonra ciddi Hıristiyan yerleşimleri oluşmaya başlamıştır. Zira tüm Osmanlı ülkesinde olduğu gibi Ordu yöresinde de Hıristiyanlara ait ibadethanelerin yapılmasına özellikle Islahat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra hız verilmiştir. Bilindiği üzere Islahat Fermanı 18 Şubat 1856 tarihinde, Bab-ı Ali'de tüm bakanlar, yüksek memurlar, Şeyhülislam, Patrikler, Hahambaşı ve çeşitli cemaatlerin ileri gelenlerinin hazır buldukları bir toplantıda okunarak ilan edildi. Islahat Fermanı'na göre; gayrimüslimlere ait ibadethanelerin, mezarlıkların, okul ve hastanelerin tamiri ya da yeniden tesisi hususunda serbestlik getirilmiştir. Eskiden bu gibi işlemler uzun bürokratik yollara bağlıydı ve yeni ibadethanelerin yapımına izin verilmiyordu. Islahat Fermanı ile gayrimüslimlerin bu gibi yerleri tamiri serbest bırakılmış, ama yeni ibadethanelerin yapılması konusunda bir prosedür getirilmiştir. Buna göre; yeni ibadethane yapımı konusunda dini liderler aracılığıyla Bab-ı Ali haberdar edilecek, durumun onayından sonra binanın yapımına başlanacaktı.

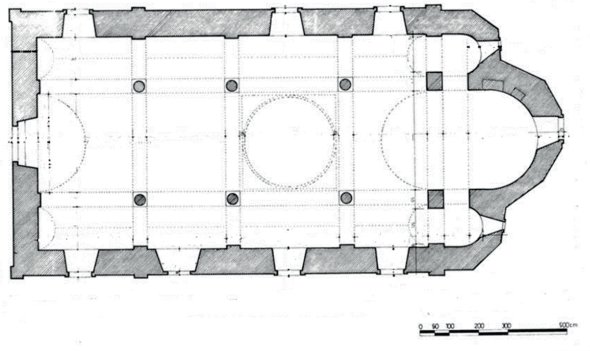
Islahat Fermanı'ndan 12 yıl sonra inşa edildiği anlaşılan Yason Kilisesi'nin, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan ve 19. yy. Rum Ortodoks Kiliseleri olarak bilinen kiliselerle benzer özelliklerde inşa edildiği görülmektedir. Zira bu dönem kiliseleri plan, mimari ve büyük bir üslup birliği sergilemektedirler. Kiliselerin büyük bir çoğunluğu üç nefli bazilikal plan şemasında inşa edilmişlerdir. Bunun dışında diğer plan tiplerinde inşa edilmiş örnekler görmek de mümkündür. Girişlerin çoğu Yason Kilisesi'deki gibi dikdörtgen formlu ve lentoludur, pencereler ise içe doğru genişleyen mazgal türdendir. Örtü sistemleri, içten tonoz, dıştan ise genelde çatı şeklindedir. İçte nef ayrımı iki sıra halinde yerleştirilen sütun veya paye şeklinde taşıyıcılarla sağlanmıştır.

Bölgede, Yason Kilisesi gibi kubbeli bazilikal tarzda inşa edilmiş kiliseleri; Ordu Mesudiye Kilisesi, Samsun Tekkeköy Asarağaç Köyü Kilisesi, Gümüşhane Krom Vadisi Gavalak Kilisesi, Şiran Çakırkaya Manastırı Kilisesi, Giresun Alucra Kamışlı Kilisesi, Torul Dibekli Köyü Ekmekçi Mahallesi Kilisesi (Çizim:2), Trabzon Maçka Menas Kilisesi ve Gürgenagaç Köyü Kilise Cami şeklinde sıralamak mümkündür

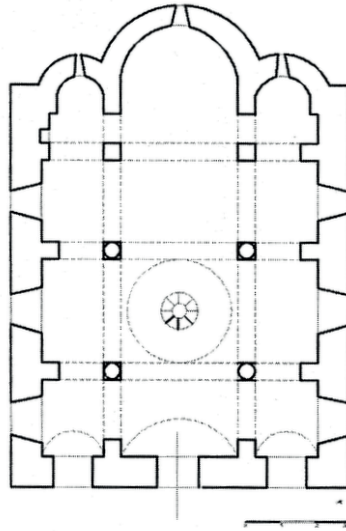
KAYNAKÇA

- AHANOV, A. (2004), Panaret'in Trabzon Tarihi, (Çev. Uzun, E), Trabzon.
- BAŞ, M. (2014), İlkçağ'dan Günümüze Ordu Tarihi, Ankara.
- BIJIŞKYAN P. M. (1998), Pontos Tarihi, Tarihin Horona Durduğu Yer Karadeniz,(Çev. Andreyan, H.), İstanbul.
- ERDOĞDU, İ. (2005). "Orta Karadeniz Bölgesinin Tarihi Coğrafyası", Orta Karadeniz Kültürü, (Sempozyum Bildirileri), Ankara, ss. 21-33
- DİZMAN, İ. (2008), Denize Düşen Dağ: Ordu, İstanbul.
- DÖNMEZ, Ş. (2000), Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi, Ankara.
- EVLİYA ÇELEBİ, (2008), Seyahatname, 2.C.1. Kitap, İstanbul.
- FREELY, J. (2008), Türkiye Uygarlıklar Rehberi 2, (Çev. Birkan, T.-Koca, G.-Biçen, A.) İstanbul.
- HAMILTON, W. J.(2013) Küçük Asya, (Çev. Toraman, A.) Ankara.
- KSENOPHON, (2010), Anabasis (Onbinlerin Dönüşü), (Çev. Gökçöl.T.), İstanbul.
- OKUYUCU, D., (2013). Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi Rum Kiliseleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Erzurum.
- STRABON,(2015), Antik Anadolu Coğrafyası, (çev. Pekman.A.), İstanbul.
- UMAR, B. (2000), Karadeniz Kappadokia'sı (Pontos), İstanbul.
- YEDİYILDIZ, B. (2000), Ordu Tarihinden İzler, İstanbul.

ÇİZİM VE RESİMLER

Çizim:1, Yason Kilisesi Planı

Çizim:2, Torul Dibekli Köyü Ekmekçi Mahallesi Kilisesi (H.Özkan-H.Yurttaş)

Resim:1, Yason Kilisesi Genel Görünüm.

Resim:2, Batı Cephesi

Resim:3, Güney Cephesi

Resim:4, Kuzey Cephesi

Resim:5, Doğu Cephesi

Resim:6, İç Mekân

